

*Логвінов Максим Михайлович,
студент 4 курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Ліопол І. М.*

ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна російської федерації проти України відгукнулася та зачепила всі аспекти життя українців. В умовах воєнного стану суспільні відносини, які регулюються, зокрема й Цивільним кодексом України не припинилися, що потребувало їх врегулювання та вирішенню навіть у такий складний час. Задля ефективного функціонування судової гілки влади та продовження розгляду цивільних справ всіх категорій, зазнало змін і цивільне судочинство.

У період воєнного стану, відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження судів не можуть бути припинені, а частина друга статті 26 цього Закону передбачає, що скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється.

Однак, на самому початку війни розгляд судових справ призупинився заради забезпечення життя та здоров'я всіх учасників процесу. Згодом, сторони по справах надсилали до суду клопотання про зупинення провадження у справі у зв'язку з тим, що перебували за межами території України, а більшість представників перебувала у лавах Збройних сил України.

Війна застала вітчизняну судову систему у найбільш складний час, але незважаючи на це, судова влада зуміла самоскоординуватися, аби не було обмежено конституційного права на судовий захист й забезпечила безперебійну роботу судів України.

У зв'язку із стабілізацією ситуації, появою правових норм та судової практики, які регулюють цивільне судочинство в умовах воєнного стану, суди почали працювати та продовжувати розгляд справ.

Аналіз законодавства, щорегулює здійснення цивільного судочинства в умовах війни дозволяє окреслити коло змін та проблем, що виникли у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні.

По-перше, зазнала змін територіальна підсудність розгляду цивільних справ.

Так, Верховна Рада України 03.03.2022 р. внесла зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо підсудності судів. У новій редакції частини сьомої статті 147 зазначеного закону передбачено можливість забезпечення належного функціонування судової влади у випадку виникнення надзвичайних обставин. Зокрема, у разі неможливості здійснення судом правосуддя (наприклад, через окупацію) може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді. Рішення про зміну підсудності ухвалюється Вищою радою правосуддя за поданням Голови Верховного Суду, а у разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя своїх повноважень – за розпорядженням Голови Верховного Суду.

З початку повномасштабної війни Головою Верховного Суду було видано 22 Розпоряджень про зміну територіальної підсудності справ в умовах воєнного стану, а також 14 Розпоряджень про відновлення роботи судів. [1]

По-друге, суди змінили підхід до розгляду справ у дистанційному режимі задля забезпечення життя та здоров'я учасників процесу.

Так, відповідно до ч. 7 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», учасники судового процесу на підставі судового рішення можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

У період воєнного часу численна кількість сторін подавала та подає клопотання про проведення судових засідань в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів з посиланням на статтю 212 ЦПК України.

Суди ідуть на зустріч учасникам справи, і в ухвалах про призначення справи до судового розгляду по суті з урахуванням введення воєнного стану та необхідністю посиленої охорони приміщення суду, нерідко роз'яснюють можливість і переваги дистанційного розгляду справи.

В Ухвалі ВП ВС від 09.06.2022 р. у справі № 910/10427/19 було зазначено, що участь сторін та представників сторін у судовому засіданні в режимі відеоконференції дозволяє розглядати справи без порушення засад судочинства та водночас не наражати відвідувачів судового засідання на загрози їхньому життю, здоров'ю та безпеці, що можуть виникнути в умовах воєнної агресії проти України. [2]

Також, Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ), Верховний Суд, Вища Рада правосуддя та Рада суддів України спільно розробляють Практичний посібник з проведення дистанційних судових розглядів в умовах війни, що триває, на основі Керівництва СЕРЕЈ щодо проведення судових проваджень у режимі відеоконференції.

Практичний посібник має на меті надати відповіді на конкретні питання, які можуть виникнути у практикуючих юристів під час організації онлайн-слухань у цивільних, кримінальних чи адміністративних процесах, щодо дотримання права на справедливий суд, а також технічних та організаційних вимог.

Така ініціатива органів судової влади України з липня по вересень 2022 року реалізується в рамках проекту Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя».

По-третє, багато проблемних питань, які виникли під час воєнного стану, вирішується судовою практикою, адже законодавчі зміни не встигають за суспільними відносинами, і така місія покладається на суди.

Законопроектом № 7316 від 26.04.2022 р. «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану)» було запропоновано внести зміни, зокрема, до ЦПК України щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану, однак його було відхилено.

Наразі, такі прогалини заповнює судова практика.

Так, судова практика заповнює прогалини щодо звільнення, відстрочення розстрочення сплати судового збору під час воєнного стану (до ЗУ про судовий збір не внесено жодних змін), дане питання викладене у постанові ВС від 04.08.2022 р. у справі № 420/2429/20. [3]

Також, судовою практикою заповнюються прогалини щодо поновлення процесуальних строків, а саме визнання поважними причин, пов'язаними з обставинами воєнного (надзвичайного) стану й поновлення пропущеного процесуального строку (автоматично чи індивідуальний підхід і конкретні обставини та які саме строки), такі позиції висвітлені у постанові ВС від 11.08.2022 у справі № 199/8478/21. [4]

З початку введення воєнного стану сторони по справі масово надсилали клопотання про зупинення провадження, тому з'явилася новела, а саме зупинення провадження, відкладення розгляду справи з посиланням на обставини введення воєнного стану (ст. 223 ЦПК – у межах розумного строку, неможливе повне й беззаперечне дотримання, але сам цей принцип має бути враховано), дане питання висвітлено у Постанові ВС від 11.05.2022 у справі № 910/5241/20. [5]

По-четверте, широкого загалу під час воєнного стану набрав електронний суд.

17.08.2021 р. рішенням Вищої Ради правосуддя було затверджено «Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». Вказаним положенням визначено порядок функціонування в судах та органах системи правосуддя таких окремих підсистем, як: «Електронний суд», «Електронний кабінет», відеоконференцз'язку. Вдосконалення цивільного судочинства за допомогою використання підсистем (модулів) ЄСІТС відіграє важливу роль, адже показало свою ефективність та подекуди необхідність в умовах карантину. Тобто, суди мали можливість здійснювати розгляд справ дистанційно в режимі реального часу в мережі Інтернет, з проведенням їх онлайн-трансляцій, а також у режимі відеоконференцій, шляхом трансляції між різними залами судового засідання [6].

Електронний суд – це підсистема ЄСІТС, яка має забезпечувати обмін процесуальними документами між судом і учасниками справи. Останні мають обов'язково зареєструватися в електронному кабінеті, отримавши таким чином офіційну адресу. Лише за умови офіційної реєстрації та наявності КЕП суд прийматиме подані електронні документи.

Так, в умовах воєнного стану також показав дієвість та ефективність Електронний суд, яким сторони, учасники справи та суд користуються для обміну процесуальних документів, що значно пришвидшує розгляд справ, а сторони та учасники справ оперативно ознайомлюються з документами.

Крім того, електронний суд зменшив витрати судів для надсилання поштою процесуальних документів, повісток та інших документів, що також має важливе значення у такий складний час.

Але, чинне процесуальне законодавство не забороняє учаснику справи звернутися з процесуальними документами до суду шляхом

направлення їх на офіційну електронну адресу суду з обов'язковим скріпленням їх власним електронним цифровим підписом учасника справи, що також значно пришвидшує розгляд справи.

Отже, незважаючи на виклики сьогодення, в умовах воєнного стану та боротьби за демократичні цінності, цивільне судочинство не стоїть на місці та здійснює свої завдання у встановленому Конституцією України та Законами порядку, розвивається та пристосовується до ефективного захисту прав та інтересів громадян навіть в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційна сторінка Верховного Суду: URL.: supreme.court.gov.ua
2. Ухвала ВП ВС від 09.06.2022 у справі № 910/10427/19. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104769599>.
3. Постанова ВС від 04.08.2022 у справі № 420/2429/20. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105623435>
4. Постанова ВС від 11.08.2022 у справі № 199/8478/21. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105910539>
5. Постанова ВС від 11.05.2022 у справі № 910/5241/20. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104272206>
6. Ліопол І. М. Розвиток інституту апеляційного перегляду судових рішень у цивільному судочинстві в цифрову еру України : Захист прав людини у цивільному судочинстві : матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої. – Одеса: Фенікс, 2021. С.с. 39-42. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=bQNSWIMAAAAJ&hl=uk>

Матвієва Альбіна Богданівна, Чечельницька Валерія Станіславівна
студентки 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної
діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного процесу,
Питуляк В. М.*

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ СПІВПОЗИВАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Цивільне процесуальне законодавство України закріплює поняття співучасті опосередковано, під яким слід розуміти участь у справі кількох позивачів і (або) відповідачів [1]. Незважаючи на усі нововве-